

SIGNERAT

Verksamheten vid Industriens Utredningsinstitut

Av ekon dr Lars Nabseth

Industriens Utredningsinstitut skall enligt stadgarna "bedriva forskning rörande ekonomiska och sociala förhållanden av betydelse för den industriella utvecklingen." Då industrin både har direkt beröring med och samtidigt också konkurrerar om produktionsresurserna med andra näringsgrenar har det fallit sig naturligt att forskning rörande utvecklingen inom sådana till industrin angränsande områden som distributionen, transportväsendet, jordbruket etc också kommit att anses som betydelsefull från industriell synpunkt och därmed även tagits upp på institutets forskningsprogram. För närvarande har vi också studier på gång inom alla de nämnda områdena. Huvuddelen av institutets arbete har hittills och skall också enligt stadgarna ägnas åt långsiktiga forskningsuppgifter. Någon mera djuplodande konjunkturforskning har institutet inte ägnat sig åt. Den enda direkta beröring med konjunkturproblemen som man nu har är den tre gånger om året utarbetade skriften "Det ekonomiska läget" som användes som informationsmaterial i företagsnämnderna inom industrin.

Trots att institutets forskningsprogram kommit att omfatta ett stort antal till synes separata projekt går det ändå att urskilja vissa gemensamma drag i forskningsinriktningen såsom strukturstudier, konsumtionsstudier etc. Dessa går då naturligen också igen i de arbeten som publicerats under fjolåret och de undersökningar som nu är på gång.

Ett centralt forskningsområde har varit studier av industrins utveckling totalt och inom olika branscher i vårt land. Redan 1942 angav dåvarande chefen för institutet Ingvar Svennilson att ett angeläget problem för den ekonomiska forskningen var "kartläggning av branschstrukturen i olika industrier". Inom institutet utfördes också under 40-talet och början av 50-talet studier av textil-, sko-, bryggeri- och kemisk industri. Dessa studier syftade emellertid huvudsakligen till en ingående beskrivning av nuläget inom de aktuella branscherna. Några framtidsbedömningar gavs inte och internationella jämförelser var sparsamt förekommande. Med hänsyn till den brist på empirisk kunskap som tidigare förelåg torde studierna ifråga ändå ha varit av betydande värde. Senare har emellertid institutet bl a som följd av anknytningen till utarbetandet av de svenska långtidsutredningarna i ökad grad kommit att ägna sig åt framtidsbedömningar av den industriella utvecklingen i vårt land. Den i fjol publicerade boken "Framtidsperspektiv för svensk industri

1965—80", författad av Ragnar Bentzel och Jan Beckeman, var ett centralt inslag i denna forskningslinje. De likaledes under fjolåret publicerade arbetena "Utvecklingstendenser för svensk stålindustri", författad av Erik Ruist och "Petrokemiska utvecklingslinjer" av Peter Fitger, var andra exempel. För närvarande är vi sysselsatta med en studie rörande skogsindustrins strukturproblem och expansionsmöjligheter.

Industriutvecklingen i OECD-länderna

Bentzel-Beckemans arbete har citerats och diskuterats i många olika sammanhang och det finns därför ingen anledning att här närmare beröra de planer och prognoser som där presenterats. Vad som däremot inte enligt min mening väckt tillräcklig uppmärksamhet är den diskussion rörande industriutvecklingen i olika OECD-länder som förs i boken. Enligt det material som presenteras, bland vilket nedanstående tabell ingår, har den industri-

Industriproduktionens struktur i USA, Storbritannien och övriga OEEC-länder 1913, 1937 och 1959

Varugrupp och område	Andel av totala industriproduktionen (1955 års priser)		
	1913	1937	1959
Livsmedel			
USA	20	15	11
Storbritannien	20	16	14
Övriga OEEC	19	15	12
Metaller			
USA	10	9	7
Storbritannien	7	8	8
Övriga OEEC	11	11	9
Verkstadsprodukter			
USA	13	31	41
Storbritannien	19	29	38
Övriga OEEC	24	27	32
Kemikalier			
USA	6	10	15
Storbritannien	6	7	13
Övriga OEEC	6	12	18
Textilier			
USA	19	12	8
Storbritannien	19	11	5
Övriga OEEC	18	13	8
Övrigt			
USA	32	23	18
Storbritannien	29	29	22
Övriga OEEC	22	22	21
Totalt	100	100	100

Källa: A Maizels, Industrial Growth and World Trade, Cambridge 1963, s. 46.

ella utvecklingen om man ser till branschfördelningen varit förvånansvärt likartad i de olika OECD-länderna

under såväl mellan- som efterkrigsperioden. Det är verkstadsprodukter och kemikalier som ökat sin andel av industriproduktionen i nästan alla OECD-länder, medan livsmedel och textilier fått se sina andelar gå ned. Den angivna utvecklingen har uppkommit trots en, under efterkrigstiden i varje fall, ökande handel mellan länderna. Man skulle då kanske tro att skillnader i de komparativa kostnaderna mellan olika länder via utrikeshandeln skulle ha lett till en mera olikartad utveckling. En finare uppdelning av primärmaterial på olika delbranscher skulle kanske avslöja att så också varit fallet. Men det är också klart att sådana förhållanden som transportkostnader, tullar och andra handelspolitiska hinder, olikheter i smak, språk, sedvänjor etc bidrar till att vi inte får en lika fullt enomförd arbetsfördelning mellan länderna som man enligt utrikeshandelsteorin kanske skulle vänta sig. Bentzel—Beckeman utgår ifrån att vi även i fortsättningen får en ganska likartad branscutveckling och grundar sina prognoser härpå. Det finns utan tvivel många skäl som talar härför men samtidigt måste vi också fråga oss om inte utvecklingen inom handelsblocken EEC och EFTA och en eventuell sammanslagning mellan dessa kan komma att ändra på detta förhållande. Här finns tydligen plats för fördjupad ekonomisk forskning.

Fusionsverksamheten inom industrin

Problem av ovannämnd natur kan kanske komma att beröras i den studie rörande fusionsverksamheten inom industrin som nyligen påbörjats inom institutet. Att döma av tillgängligt pressmaterial tycks denna verksamhet ha tilltagit kraftigt inom svensk industri under senare år. Man skulle tro att detta till en del var följderna av nedbrytningen av tullhindren i Europa. Vissa studier från USA visar emellertid att kraftiga minskningar av transportkostnaderna i USA — vilket ju ekonomiskt kan jämföras med avveckling av tullar — inte i väntad utsträckning bidragit till fusionsverksamheten där. I stället tycks läget på kapitalmarknaden ha varit av betydelse. Frågan är emellertid om vi inte när det gäller motiven för att företa fusioner kanske har andra förklaringar i Europa än dem som gällt i USA. Avsikten är att i denna studie något söka klarlägga dessa förhållanden bl a genom att gå längre tillbaka i tiden och genom att jämföra med utvecklingen inom EEC-länderna. Härigenom blir det kanske möjligt att göra vissa bedömningar av den framtida fusionsverksamheten inom svensk industri.

Privat konsumtionsutveckling

Allt sedan publiceringen 1957 av boken "Den privata konsumtionen i Sverige 1931—65", författad av Ragnar Bentzel m fl har studier och prognoser över den privata

konsumtionsutvecklingen ingått som ett led i institutets forskningsprogram. De ursprungliga prognoser som gjordes 1957 avsåg år 1965. Det har därför egentligen först nu blivit möjligt att studera hur utfallet av prognoserna blivit och hur bra de använda metoderna varit. I år kommer vi att publicera två böcker som diskuterar dessa förhållanden; en rörande resekonsumtionen och en rörande den textila konsumtionen. I dessa böcker görs också nya prognoser för konsumtionen inom de olika varugrupperna år 1975. Ytterligare ett arbete inom konsumtionssidan kommer att presenteras i år nämligen en studie över TV-ägandets utveckling i Sverige under åren 1956—65. Redan i den ursprungliga stora konsumtionsboken påtalades problemen med att göra prognoser för efterfrågan på helt nya varor. De gängse pris- och inkomstmodellerna föreföll här inte räcka till för att förklara utvecklingen. I TV-boken diskuteras därför också ett antal andra förhållanden som kan vara av betydelse vid studier av hur snabbt en ny vara sprids. När det gäller TV är det sålunda exempelvis intressant att konstatera att den TV-täthet bland hushållen som det tog ca sju år att uppnå i Stockholmsområdet efter det att TV-sändare upprättats, tog det ca fem år att uppnå i Sundsvallsområdet och endast tre år i Kirunaområdet. Tillväxten av TV-tätheten har med andra ord gått snabbare ju senare introduktionen skett.

Personbilsutvecklingen

I boken om resekonsumtionen är det framför allt personbilsutvecklingen som står i centrum för intresset. Vändningen i bilefterfrågan under 1966 har ju också gjort att efterfrågestudier inom detta område blivit extra intressanta. Personbils efterfrågan ökade mycket snabbt mellan åren 1950 och 1965 och biltätheten mätt som antal personbilar per tusen invånare steg från 36 år 1950 till 231 år 1965. Hur stämmer då utvecklingen under de senaste tio åren med IUI:s bilprognoser, som gjordes 1957—1958? Den första byggde helt på att också efterfrågan på bilar kunde förklaras av inkomst- och den relativa prisutvecklingen, medan den andra grundade sig på en jämförelse med utvecklingen i USA. För år 1965 underskattade båda prognoserna den faktiska utvecklingen. Mot en uppskattad försäljning i båda fallen av ca 250 000 personbilar år 1965 stod en faktisk försäljning av ca 285 000. Om hänsyn tas till rekylerna under 1966 framstår dock prognoserna i bättre dager. En utjämning av försäljningssiffrorna för 1965—66 ger ungefärligen 250 000 sålda enheter i genomsnitt. På vissa viktiga punkter har dock inte de ursprungliga grundantagandena hållit streck. Ett sådant gäller antagandet om utvecklingen av personbilarnas genomsnittliga livslängd. Här har vi haft en nedgång som inte var förutsedd i kalkylerna. Olika antaganden på denna punkt slår mycket

hårt när det gäller att göra prognoser för utvecklingen av nyförsäljningen fram till 1975. Kan den genomsnittliga livslängden beräknas sjunka ytterligare som följd av en fortsatt relativ fördyring av reparations- och servicekostnaderna eller leder det nya bilinspektionsförfarandet till att den genomsnittliga personbilslivslängden i framtiden i stället stiger i vårt land? För närvarande ligger den runt siffran 9,5 år.

Inom textilsidan kan det i dag sägas att de prognoser som gavs 1957 om textilmarknadens allmänna utveckling i stort sett visat sig vara korrekta. Den expansion på försäljningssidan som förutsades har kommit till stånd. Då prognosen presenterades mitt under 50-talets textilkris torde den ha haft ett betydande såväl psykologiskt som sakligt värde. Ser vi i stället till fördelningen av textiltillkonsumtionen på olika undergrupper blir emellertid prognosutfallet inte lika gynnsamt. Den tekniska innovationsprocess på trikåsidan som startade under senare delen av 50-talet förutsågs inte i kalkylerna. Som följd härav kom trikåsektorn att öka avsevärt mera och konfektionssektorn klart mindre än beräknat. Dyliga genomgripande tekniska förändringar som inträffar under prognosperioden är dock med nödvändighet svåra att förutse och blir det naturligtvis än mera ju längre man sträcker ut prognosperioden.

Industrins kapitalförsörjning

Ett forskningsområde som sedan länge stått på institutets program är problem rörande industrins kapitalförsörjning. 1960 publicerades en av Erik Dahmén utförd studie över finansieringsförhållandena inom industrin under första hälften av 50-talet. I fjol utgavs en av Bengt-Göran Löwenthal gjord undersökning rörande finansieringsförhållandena inom industrin under året 1955—62. I denna gjordes en uppdelning av företagen inte endast på bransch- utan också på storleksgrupper och expansionstakt. I år kommer en studie som berör de finansiella bestämningsfaktorerna till företagets kortsiktiga investeringsbeteende att ges ut. Det statistiska material som ligger till grund för denna studie är de uppgifter över företagets investeringsplaner samt av de verkställd investeringarna som under en lång följd av år insamlats av olika statliga myndigheter. Uppgifterna över industrins investeringsplaner har stor användning inom den ekonomiska debatten och också vid utformningen av den ekonomiska politiken samtidigt som tolkningen av den är svår och föga tillförlitlig. Utvecklingen i fjol då ökningen av de faktiska industriinvesteringarna inte alls blev så stor som man ursprungligen på grundval av planmaterialet räknat med är här ett talande exempel. Studier av vilka faktorer som förklarar skillnaderna mellan

Härmed inbjudes till teckning av obligationer, tillhörande

STOCKHOLMS STADS

6 1/2 % obligationslån 1967/77/87/97, 10/3,

å Kr 75.000.000:—

Amortering: Lånet återbetalas under åren 1968—1997 efter utlottning eller genom uppköp av utlöpande obligationer eller genom användande av båda dessa förfaringssätt i förening enligt amorteringsplan grundad på lika annuiteter.

Ränteterminer: 10 mars och 10 september.

Ansökan kommer att göras om obligationslånets inregistrering på Stockholms Fondbörs. Prospekt över lånet tillhandahålls av undertecknade bankers samtliga kontor.

STOCKHOLMS ENSKILDA BANK

SKANDINAVISKA BANKEN

GÖTEBORGS BANK

SKÅNSKA BANKEN

SUNDSVALLSBANKEN

SMÅLANDS BANK

WERMLANDS ENSKILDA BANK

Rätt till förtida inlösen: Den 10 mars under vart och ett av åren 1977 och 1987 efter minst 2 månader dessförinnan verkställd uppsägning.

Försäljningspris: 100 % jämte eventuellt upplupen kupongränta.

Likvid: Efter köparens bekvämlighet under tiden 10 mars—28 april 1967.

SVENSKA HANDELSBANKEN

SVERIGES KREDITBANK

SPARBANKERNAS BANK
AKTIEBOLAG

SKARABORGS ENSKILDA BANK

UPLANDSBANKEN

ÖSTERGÖTLANDS ENSKILDA BANK

27 februari—5 mars 1967

Vid EFTA:s ministerrådsmöte i Stockholm tilldrog sig brittiske utrikesministern George Browns rapport om Storbritanniens sonderingar i syfte att vinna inträde i EEC det största intresset. Av allt att döma är det brittiska medlemskapet i den gemensamma marknaden en fråga på mycket lång sikt.

Remisstiden vad gäller finansdepartementets båda PM om en statlig investeringsbank utlöpte den 1 mars. Flertalet remissinstanser ställde sig negativa till förslaget. Speciellt kritiska var Bankföreningen, Industriförbundet och Försäkringsbolagens riksförbund, medan LO, TCO och Sparbanksföreningen var mera positiva.

Förhandlingarna om ett nytt jordbruksavtal har strandat, vilket främst berodde på att enighet om mjölkpriset och inflationsskyddet ej kunde nå mellan regeringens och jordbrukets representanter. Några stridsåtgärder från jordbrukets sida torde ej bli aktuella förrän nu löpande jordbruksavtal upphör att gälla den 1 september.

De större skadeförsäkringsbolagens premieinkomster ökade under januari—november i fjol med 6 % jämfört med samma tid 1965. Samtidigt steg skadutbetalningarna med 14 %. Inom den största skadeförsäkringsgrenen, bilförsäkringen, steg premieinkomsten i trafikförsäkring med 11 %, medan utbetalningarna ökade med 20 %. Denna

diskrepans ledde till en premiehöjning den 1 februari i år.

Näringsfrihetsombudsmannen har i en skrivelse till handelsministern begärt att det statliga exportförbudet för järnskrot, som varit i kraft sedan 1927, skall omprövas. Det kartellavtal som byggts upp i skydd av exportförbudet har enligt NO inneburit att de svenska järnbruken årligen subventionerats med tiotals mkr.

Affärsbankerna, posten, sparbankerna och jordbruksskassorna införde fr.o.m. den 1 mars gemensamma regler för ID-kort.

Reklaminvesteringarna ökade 1960—65 med 50 % till 1,7 mrd kr samtidigt som den privata konsumtionen steg med "endast" 40 %. Reklaminvesteringarna motsvarade 1965 1,7 % av BNP.

Preliminärt såldes de första 25 dagarna av februari 10 214 nya bilar mot 12 680 motsvarande period i fjol, vilket är en nedgång med 19 %.

Sveriges produktion av papper och papp ökade i fjol med knappt 2 % (6) till 3,18 milj ton. Leveranserna till hemmamarknaden ökade med endast 1 %, medan exporten steg med 7 % till 2,0 milj ton.

Till handelsministern har överlämnats en utredningsrapport "Samordning och splittring inom byggområdet" utarbetad inom Pris- och Kartellnämnden. I rapporten påpekas bl a att den

statliga och kommunala bebyggelseplaneringen brister i samordning, att ingen myndighet har det totala ansvaret för att genomföra projekten samt att rationaliseringar sker inom olika byggföretag men ej samordnat inom branschen.

Det totala antalet gymnasieelever var hösten 1966 ca 108 500 mot 102 700 ett år tidigare. Samtidigt steg antalet elever i fackskolan till 16 800 (9 700).

Enligt en amerikansk undersökning avseende år 1965 motsvarade detta år det totala skatteuttaget inkl obligatoriska socialförsäkringsavgifter 38,5 % av bruttonationalprodukten i Frankrike. Därefter följde Sverige med 38,4 %, Norge med 34,9 %, Österrike med 34,8 %, Västtyskland med 34,4 %, Nederländerna med 34,1 %, Danmark med 29,7 %, Italien med 29,6 %, Storbritannien med 28,6 % samt USA med 27,3 %.

Sveriges produktion av sågade trävaror minskade i fjol med 5 % till 2,11 milj stds. Exporten var 1967 1,07 milj stds.

Svenska medborgares resor till länder utanför Norden ökade i fjol med 20 % till 1,23 milj st. Utomnordiska utlänningars resor till Sverige steg också med ca 20 % till 0,26 milj st.

Sveriges import uppgick i januari till 2 216 mkr mot 1 943 mkr samma månad i fjol. Exporten steg till 1 797 mkr (1 600), varigenom underskottet i handelsbalansen blev 419 mkr (343).

planer och utfall måste då självfallet ha ett betydande ekonomiskt-politiskt intresse.

Internationellt samarbete

De internationella kontakterna blir både livligare och viktigare inom olika samhällsområden. Även institutet tycks vara på väg mot att i ökad grad utföra projekt som görs gemensamt med andra länder. Institutet är sålunda sedan något år tillbaka engagerat i ett till betydande del av Ford Foundation bekostat projekt som syftar till en jämförande analys av den långsiktiga ekonomiska utvecklingen i olika länder. Förutom Sverige deltar i detta projekt USA, Storbritannien, Västtyskland, Frankrike, Italien och Japan. Tidsperspektivet i undersökningen är mycket långt och avsikten är att i vissa fall gå tillbaka ända till mitten av 1800-talet. Huvudintresset knyts emellertid till tiden efter första världskriget. När det gäller industrin är det intressant att konstatera att

produktionen per sysselsatt stigit snabbare under efterkrigstiden eller med ca 4,7 procent per år än under någon tidigare 20-årsperiod sedan 1870. Runt sekelskiftet hade vi emellertid i samband med industrialiseringsvågen då också en ganska hög årlig ökning av produktionen per sysselsatt.

Ett annat projekt på internationell basis som just börjat förberedas är en studie av hur snabbt ny teknik sprider sig i olika industriländer. De länder som här har planer på att delta är förutom Sverige, Storbritannien, Frankrike, Västtyskland och Italien. Här är det alltså en fråga om att välja ett antal betydelsefulla tekniska nyheter och sedan studera hur snabbt spridningsprocessen gått inom industrin i de deltagande länderna. Liknande studier har tidigare utförts i USA. Dylåka studier kan kanske ge oss någon möjlighet att få ett bättre grepp om vad som ligger bakom den mångomtalade men diffusa sk "teknikfaktorn".

Lars Nabseth